

6. Libiszewski S. *What is an Environmental Conflict?* // *Environment and Conflicts Project* / S. Libiszewski; edited by K. Spillmann, G. Baechler. – Zurich: Center for Security Studies, 1992. – 231 p.

7. Сабадаш В.В. Соціально-економічне вимірювання екологічних конфліктів в досягненні стійкого розвитку / В.В. Сабадаш // Соціально-економічний потенціал стійкого розвитку / под ред. проф. Л.Г. Мельника (Україна) і проф. Л. Хенса (Бельгія). – Суми: ИТД "Університетська книга", 2007. – С. 963–982.

8. Сабадаш В.В. Трансграничне співробітництво і екологічні конфлікти / Л.Г. Мельник, В.В. Сабадаш, О.А. Лукаш // *Євразійська інтеграція: економіки, право, політика*. – СПб., 2009. – № 5. – С. 66–71.

9. Сабадаш В.В. Соціально-економічні і екологічні фактори формування державної політики збереження природно-ресурсного потенціалу / С.Д. Калашник, В.В. Сабадаш // *Механізм регулювання економіки*. – 2008. – № 3, т. 2. – С. 31–43.

10. Полтерович В. Економічна політика, якість інститутів і механізми "ресурсного прокляття" / Полтерович В., Попов В., Тонис А. – М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2007. – 98 с.

11. Сабадаш В.В. Лісові ресурси і екологічний конфлікт: аналіз взаємозв'язків / В.В. Сабадаш // *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: зб. наук.-техн. праць*. – Львів: НЛТУ України, 2008. – Вип. 18.9. – С. 65–78.

УДК 330.341 :332.12

А.М. СУНДУК

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ КООРДИНАТ "ДЕРЖАВА – СВІТОВИЙ ПРОСТІР"

Розвиток світового господарства визначається зростаючим впливом на національні держави. Залежно від масштабності, спрямованості та мети цей вплив може зумовлювати певні зміни в розвитку національної соціально-економічної системи. Причому зміни за змістом можуть бути такими, що їх можна розглядати як загрозу для розвитку держави в цілому. Актуальність дослідження подібних питань обумовлюється інтенсифікацією таких впливів та зростанням їх різноманіття.

Наукові праці з наведених проблем зустрічаються у значній кількості вчених. Зокрема, необхідно виділити праці таких дослідників, як Ю. Пахомова, А. Філіпенка, Д. Лук'яненко, а також авторів у галузі розвитку продуктивних сил і регіональної економіки. Так, у працях [1] і [2] визначаються базові засади розвитку продуктивних сил стосовно зовнішніх відносин. Роботи [3], [4] і [5] дають уявлення про сучасні світові процеси розвитку та їх галузеві особливості.

У контексті цієї проблематики важливим є наукове завдання подальшого дослідження напрямів взаємодії держави і світового простору та головних ознак цього процесу. Подібні розробки можуть бути корисними при формуванні основних засад політики реагування держави на впливи

екзогенного походження. Відповідно, метою статті є дослідження можливостей прояву світових процесів відносно держави, а також факторів цих явищ.

Зважаючи на наявність значної кореляції між функціонуванням держави як суб'єкта міжнародних відносин і світовими факторами впливу, а також корегування її сутнісних ознак і їх трансформацію, можна припустити, що внутрішнє середовище також відчуває вплив процесів зовнішнього походження. Причому як держава в цілому, так і її продуктивні сили зокрема, є переважно реципієнтами зовнішніх (екзогенних) впливів, основні параметри яких були визначені поза їх межами.

У цьому контексті необхідно відзначити, що взаємодія в межах координат "держава – світовий простір" може реалізовуватися у зовнішньо спрямованому вимірі, певною мірою репрезентативному і генералізованому (держава в цілому як суб'єкт міжнародних відносин) і у внутрішньоспрямованому (держава як структурно-динамічне формування з власним внутрішнім простором та його історично визначеними властивостями). Особливості взаємодії в межах першого виміру проявляються при виході держави як самостійного гравця на міжнародну арену, тоді як другого – при залученні внутрішнього середовища, його елементів і властивостей до світового обміну.

Зважаючи на значне різноманіття форм, у межах внутрішньо спрямованого виміру вплив процесів світового походження на державу може відбуватися двома основними шляхами: або ці процеси включають окремі структурні елементи національних економік для участі у власних операціях, або вони впливають на внутрішнє середовище держави, корегуючи його в міру своїх можливостей. У першому випадку йдеться про взаємодію світової і національної економіки поза межами держави, коли глобальні процеси (рух капіталу, товарів, послуг), які проходять через національні економіки (мов метеоритний потік) і позитивно або негативно впливаючи на них, залучають їх окремі суб'єкти до кола власних інтересів (обмінів, взаємодій, виробництва), однак активну участь у процесах за межами держави (на міжнародному рівні) можуть собі дозволити далеко не всі формування (наприклад, регіони або окремі організації).

У другому випадку йдеться про аналогічну взаємодію світової і національної економіки у внутрішньому просторі держави. Всі наслідки (позитивні і негативні) такої взаємодії осідають в межах держави і впливають на її економіку, соціальну та інші сфери, трансформуються і на основі цього відбувається дифузія привнесених принципів і національних особливостей. Зважаючи на наявність подібних процесів, існуючі механізми координації взаємодії міжнародних і вітчизняних систем не є досить ефективними та не відображають головні особливості цих явищ.

Порівнюючи такі взаємодії, можна відзначити їх глобальний характер, орієнтованість на попит і пропозицію міжнародних ринків, а також значні обсяги залучених ресурсів різного спрямування. Однак, якщо ареною цих процесів є зовнішнє середовище (по відношенню до держави), то прибутки, які вона отримує, є, по-суті, дивідендами, додатковими активами від сприятливої кон'юнктури та успішної експансії на іноземні ринки, а у випадку залучення

внутрішнього середовища епіцентр гри переміщається на власне поле і мова вже йде, крім отримання прибутків, про високий ризик розмивання стратегічних пріоритетів держави в цілому від таких контактів.

Зважаючи на посилення протягом останніх десятиліть впливу процесів зовнішнього походження на внутрішній простір держави і його окремі компоненти та набуття ними більш різноманітних форм, така ситуація може призвести до поступової втрати національною економікою єдиного просторово-економічного і соціокультурного напрямку розвитку. Тому доцільно акцентувати увагу на дослідженні саме цього шляху взаємодії світової і національної економіки з метою визначення особливостей цих процесів та гармонізації взаємозв'язків між внутрішніми територіальними (регіональними) підсистемами та зовнішніми факторами.

Підґрунтям, яке створило умови для впливу зовнішніх факторів на національну економіку, є поняття відкритості, упровадження якого стало нормою міжнародних відносин і своєрідним орієнтиром при налагодженні контактів у різних сферах діяльності, обміні досвідом, інформацією, розробками. Особливого вжитку поняття набуло в останні десятиліття минулого століття як наслідок інтенсифікації процесів глобального походження, які призвели до трансформації кордонів між державами та зростання їх прозорості.

Зокрема, французький дослідник Б. Баді, визначаючи виміри глобалізації, говорить про розмивання національних кордонів як наслідок інтенсифікації і збільшення обсягів різних обмінів та взаємодій за межами держави. Крім того, прозорість (транспарентність) державних кордонів змінила попередні уявлення про безпеку, конфлікти та їх регулювання і робить світ взаємозалежним, завдяки чому деякі вчені пов'язують глобалізацію із взаємозалежністю, коли, як визначив Дж. Най, учасники цих подій в різних частинах системи впливають один на одного [5, с. 369–370].

Саме завдяки подібній транспарентності кордонів можливими стали і прояви відкритості, які визначають здатність до перетину адміністративних меж держави (рис.). Однак вони можуть обмежуватися рівнем залученості власне держави до світових процесів. У випадку декларування і реалізації політики закритості та ізоляції від зовнішніх впливів (є окремі нечисленні приклади таких країн) вони все ж таки проникають на територію країни і здійснюють певний вплив на її функціонування (хоча і не такий масштабний, як для держав з відкритою економікою).

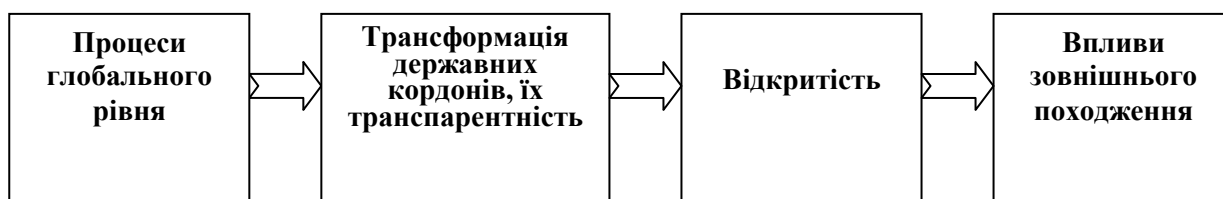

Рисунок. Основні засади реалізації потенціалу впливів зовнішнього походження

У наукових працях досить по-різному визначаються наслідки взаємодії світової та національних економік, проблеми відкритості та зовнішніх відносин. Зокрема, зазначається про те, що саме зовнішні економічні відносини сприяють зростанню національного доходу, прискореному розвитку науково-технічного прогресу, підвищенню рівня життя населення [1, с. 312]. Крім того, зовнішні економічні зв'язки впливають на загальну атмосферу довіри між країнами, на зміцнення їх партнерських відносин та взаєморозуміння і добросусідства. В іншій роботі [2, с. 365] акцентується увага на тому, що зовнішньоекономічні контакти в сучасних умовах стають могутнім засобом прискорення як науково-технічного розвитку, так і функціонування економіки в цілому. Нині оволодівати найновішими досягненнями науки і техніки без інтенсивного обміну науковими дослідженнями, різноманітними товарами і послугами означає нераціонально використовувати власні ресурси, втрачати час і темпи розвитку. Крім того, у процесі посилення глобалізації господарського життя органічно поєднуються національні та інтернаціональні форми виробництва [3, с. 36]. На цій основі розвивається міжнародне (багатонаціональне) виробництво внаслідок взаємодії в єдиному виробничому процесі різноманітних за своїм походженням ресурсів і факторів.

Однак відкритість і пов'язані з нею можливості визначаються не лише наслідками позитивного змісту, а мають також ознаки загроз та несприятливих явищ, які вони можуть спричиняти (і прояв яких відбувається завдяки зовнішнім впливам). Таким чином, зважаючи на високий потенціал впливу відкритості та його застосування по відношенню до значної кількості держав, ця категорія може бути прийнятною в тому випадку, коли країна має сильні внутрішні позиції за основними напрямками соціально-економічного розвитку – такі, як здорове суспільство з досконалою матеріальною і правовою базою, раціональною економічною та інституціональною структурами, достатнім економічним потенціалом, кваліфікованою законодавчою та авторитетною виконавчою владою, соціальною стабільністю, компонентами, які дають можливість забезпечити національну визначеність, суверенітет і самостійність. У випадку відсутності таких компонентів до питання відкритості треба ставитися обережно і зважено [4, с. 19]. Таким чином, ступінь та міра відкритості повинні узгоджуватися з внутрішніми особливостями розвитку держави та її здатністю до відстоювання власних національних позицій.

Як висновок, можна зазначити, що внутрішнє середовище держави відчуває значний вплив процесів зовнішнього походження. Усі наслідки такої взаємодії здійснюють вагомий вплив на функціонування соціально-економічної системи держави, певною мірою змінюються, що призводить до інтеграції внутрішніх особливостей та зовнішніх ознак. Можливість прояву подібних явищ стала реальною завдяки впливу таких явищ, як процеси глобального рівня, транспарентність державних кордонів, відкритість.

Напрямами подальших досліджень є: вивчення основних факторів, які здійснюють вплив на внутрішнє середовище держави, можливостей прояву цих факторів, їх потенціалу корегування внутрішнього простору.

Література

1. Розміщення продуктивних сил України: навч.-метод. посібник для самост. вивчення дисц. / [Дорогунцов С.І., Пітюренко Ю.І., Олійник Я.Б. та ін.]. – К.: КНЕУ, 2000. – 364 с.
2. Розміщення продуктивних сил України: підручник / [Баб'як Г.П., Брич В.Я., Дусановська М.П. та ін.]; за ред. Є.П. Качана. – К.: Вища школа, 1999. – 375 с.
3. Світова економіка: підручник для студ. вищ. навч. закл. / [Філіпенко А.С., Рогач О.І., Шнирков О.І. та ін.]. – К.: Либідь, 2000. – 582 с.
4. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: [монографія] / [Лук'яненко Д.Г., Білорус О.Г., Губський Б.В. та ін.]; за ред. Д.Г. Лук'яненка. – К.: Либідь, 2000. – 582 с.
5. Цивилизационная структура современного мира: в 3-х т. / [под ред. Ю.Н. Пахомова и Ю.В. Павленко]. – К.: Наукова думка, 2006. Т. 1. – 2006. – 686 с.

УДК 504.75

І.В. ШЕВЧЕНКО***Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України*****ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО РИЗИКУ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Ще декілька років тому думка про те, що в Україні немає здорових людей, була лише жартом. Але сьогодні ситуація дещо змінилась, і певний діагноз є практично в кожного українця. Захворювання забирають тисячі життів щороку. Причин такої хворобливості не перелічити, адже всі несприятливі умови навколо дозволяють їм прогресувати. Але найголовніші винуватці все ж таки є і їх доволі багато. Виходячи з того, що будь-яка антропогенна, у тому числі техногенна, діяльність відображається не лише на стані екосистем регіону, а й на стані здоров'я його населення як основному реципієнті забруднення, особливого значення набуває дослідження залежності між екологічною та медико-демографічною ситуаціями. Багато досліджень доводять залежність показників захворюваності населення від рівня антропогенного навантаження та екологічного ризику в окремих регіонах.

Проблемам негативного впливу окремих антропогенних чинників середовища на здоров'я населення присвячені численні публікації лікарів-гігієністів та епідеміологів. Найбільш узагальнюючою працею з цього питання стосовно території України є фундаментальний Екологічний атлас [1]. Однак при цьому ймовірність негативного впливу (тобто ступінь потенційної небезпеки) комплексу чинників на здоров'я населення не аналізується.

Метою статті є виявлення залежності між здоров'ям населення та забрудненням середовища як фактора формування екологічного ризику, що є ознакою екологічної небезпеки.